

По месту где су столовали, манастиру Пећка патријаршија, српски патријарси су неретко, а нарочито у османској администрацији, називани пећким патријарсима. Пећки манастир, који је основао још ученик Светог Саве, Свети Арсеније, архиепископ српски (1233–1263), временом је постао седиште Српске Цркве, место где су живели и које су изграђивали и потоњи архиепископи и патријарси, који су за собом остављали часну и свету успомену. Такви су били и првојерарси у доба османског ропства. Они су достојно следовали својим претходницима и били стамени стубови Српске Цркве. Њихов архијерарски подвиг, у знатно тежим историјским приликама, сигурно је био већи. Црква која им је била поверена, била је притиснута искушењима са свих страна. Српски православни народ је проводио своје тешке дане у сиромаштву, глади и страшном насиљу. Завојевачи су отимали, преобраћали у мухамеданску веру, одводили у јаничаре и убијали. С друге стране, са Приморја се ширио утицај унијата, који су настојали да српски народ удаље од свог имена и вере. Баш тада, Господ је својој Цркви дао велике јерархе, мудре управитеље и добре пастире, који су сачували Цркву и своју душу положили за њу.

О таквим светитељима, пећким патријарсима, у Пећи, крај српске патријаршијске лавре, чувана су сећања до новијих дана, иако нас од времена када су ти светитељи живели деле векови пуни неприлика. Рецимо само да је Пећка патријаршија 1766. године укинута, а када је 1920. обновљена, патријарси у стварности столују у Београду. Међутим, свест о пећким патријарсима била је јача од заборавља. Српски народ Пећи чувао је сећања на некадашње пећке патријархе и преносио их с колена на колена. Та сећања су у неким случајевима неисторична, што не умањује њихову вредност; напротив – показује јачину и живост сећања дотле да оно ствара легенде.

Ова усмена предања дошла су и до протосинђела Јустина (Мреновића), родом Пећанца, који их је слушао од бројних старих мештана Пећи и околине.¹ У овом тренутку та предања у Пећи више не могу да се чују, али остаје нада да су их и други Пећанци понели са собом куд год да су, почев од 1999. године, одлазили. Као прилог сећању и на ове старе Пећанце, и на оне још старије, незаборавне, свете и велике патријархе, оставља се ова белешка, састављена на основу усменог сведочења оца Јустина.

1. Митре Мијатовић (1934), Драге Радојичић (1924–2016), Јаћима Јанићијевића (1907–1992), Цвете Јанићијевић (1929–1998), Јулијане Ристић (око 1928), Десанке Шантрић (око 1928) и Јанићија Карића (1920–2010).

Живи у сећању – свети патријарси пећки

Да почнемо од обновитеља Патријаршије. Свети Макарије Соколовић је поново устројио Српску Цркву, која се под најездом Османлија расформирала, и обновио, те осликао припрату Пећког манастира. Управљао је Црквом од 1557. до 1571, а упокојио се 1574. године. Историја није оставила податке о томе где је патријарх сахрањен. Обично се сматра да је његово тело нашло покој у Пећкој патријаршији, а неки су помишљали и на манастир Светог Николе Дабарског (Бањског). Међутим, до данас може да се види да стари Пећанци, кад дођу у завичај, побожно прилазе и клањају се гробу патријарха Макарија у пећкој припрати, испод његове фреско представе на којој у руци држи модел своје ктиторије. То место, обележено подужом мермерном плочом оријентисаном у правцу исток–запад, народ није газио, него је заобилазио. Тако је указивао поштовање Светом патријарху Макарију.

Након њега, на пећки престо је дошло још неколико чланова породице Соколовић, а онда је 1592. постављен патријарх Јован Кантул. У његово време османска држава је запала у кризу, што су многи у Европи и на Балкану видели као прилику да поведу борбу против исламског царства. Тада је и у Банату, под вођством епископа Теодора, свештеночученика, подигнут устанак и након тога спаљене мошти Светог Саве на Врачару. У заверу против Турака се укључио и патријарх Јован, који је преговарао са европским силама, али опрезно и доследно чувао православну веру одбијајући деловање језуита у српској земљи. О његовом крају не знамо пуно, али је чињеница да се из Цариграда никад није вратио. Датум његовог престављења Господу био је 14/27. октобар 1614. године. Народ је овог доброг пастира који је душу своју положио за овце упам-

тио као мученика. Могла је да се чује изрека: „Голем мућеник, Турци гу удавиље“.

Пећки ѱаѱријарси Макарије, Јован, Пајсије, Гаврило и Максим били су добри ѱосленици на њиви Госѱодњој. Прошли су векови, али часна усѱомена на њих још увек живи, јер су и они живи ѱред Госѱодом.

Патријарха Јована је нарочито поштовао његов наследник на пећком престолу, Пајсије Јањевац, чије је име, на општу радост Цркве, 2017. године унето у диптих светих. Патријарх Пајсије је дао да се у цркви Светих апостола у Пећкој патријаршији наслика фреско портрет светопочившег патријарха кир Јована, његовог учитеља. Свети Пајсије је тридесет три године добро управљао Српском Црквом и живот је окончао као столетни старац. Сахрањен је у Пећкој патријаршији и његове светитељске мошти су убрзо подигнуте из гроба. У њему је потом сахрањен патријарх Максим. Према изворима, патријарх

Пајсије се упокојио се од последица рањавања од бивола два дана касније, 3/16. октобра 1647. године у Патријаршији. Међутим, предање казује више, па и другачије. Биво који је смртно ранио патријарха био је изазван појасом црвене боје којим је био опасан ђакон у пратњи патријарха, а место иза олтара цркве Преображења у Будисавцима, где се кобна несрећа догодила, упамћено је као Пајсијево гробно место. На овај начин је упамћен Свети Пајсије.

Великог патријарха Пајсија је на Пећком престоу наследио рашки митрополит Гаврило Рајић. Изузетно трудољубив и предузимљив, градио је и обнављао цркве те путовао широм Патријаршије. Тако је отишао и у Москву ради сакупљања помоћи, штампања књига и преговора о борби против Османлија. У неком тренутку је одлучио да остане, па је с његовим одобрењем изабран нови патријарх – рашки митрополит Максим Скопљанац. Но, патријарх Гаврило се ипак вратио и, будући оптужен за заверу, обешен је од стране Османлија. Пострадао је у Бруси и сахрањен је 18/31. јула 1655. године (прославља се као свештенотученик 13/26. децембра). Међутим, његово страдање, према пећким казивањима, дало је повода неким неопрезним људима да оптуже патријарха Максима за издају старог патријарха. Људи су клеветали и дословно пљували Максима, али

је светитељ то подносио са смирењем, праштајући свима. На тај начин су се уверили у Максимову праведност. Светитељ се упокојио 30. октобра/12. новембра 1681. године. У светост патријарха српског Максима могли су да се увере и они који су присуствовали обретењу његових моштију, међу којима је био отац Јустин (тада још увек Никола Мреновић), чијим рукама су миомирисне патријархове кости подигнуте из гробнице, која је отворена приликом архитектонских радова на цркви Пећке патријаршије, изведених 2006. године. Иако су пронађене у благу, мошти су биле добро очуване, тамноокер боје, и одавале су пријатни благодатни мирис. Касније су блаженопочивши Митрополит Амфилохије и Епископ липљански Теодосије извршили чин умивања моштију и положили су их у цркву Светог Николе испод фреско-портрета Светог патријарха. Митрополит је за мошти патријарха Максима даровао кивот од оникса.

Пећки патријарси Макарије, Јован, Пајсије, Гаврило и Максим били су добри посленици на њиви Господњој. Прошли су векови, али часна успомена на њих још увек живи, јер су и они живи пред Господом. Зато слично пророку Јелисеју (2Цар 2, 1) можемо да кажемо: „Тако живи био Господ и тако живи били пећки патријарси, нећемо вас оставити и заборавити“. Молите се за нас!

